

ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИК-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ

Розглянуто фактори впливу та вимоги до облікового забезпечення ризик-орієнтованого управління прибутком. На основі аналізу базових компонентів реалізації ризик-орієнтованого управління сформовано концептуальні засади управління прибутком в умовах невизначеності.

Рассмотрены факторы влияния и требования к учетному обеспечению риск-ориентированного управления прибылью. На основании анализа базовых компонентов реализации риск-ориентированного управления сформированы концептуальные положения управления прибылью в условиях неопределенности.

Factors of influence and requirements to accounting support of risk-oriented profit management have been considered. The conceptual bases of profit management under conditions of uncertainty have been formed on the basis of analysis of basic constituents of performing risk-oriented management.

Ключові слова: прибуток, облікове забезпечення, ризик-орієнтоване управління.

Ризик-орієнтоване управління розглядається закордонними науковцями як нова стадія в розвитку управління в сучасних умовах, що зазнала трансформаційних змін: управління окремими процесами – управління підприємством – управління вартістю – ризик-орієнтоване управління. Цільова спрямованість ризик-орієнтованого управління господарською діяльністю полягає у визначенні можливостей підприємства досягати поставлених цілей (дотримуватися стратегії розвитку) в майбутньому. Необхідність створення комплексної системи ризик-орієнтованого управління пов'язана з потребами практики господарювання, яка в сучасних умовах з точки зору облікового забезпечення системи управління обмежується лише окремими та епізодичними управлінськими заходами (розробка облікової політики, вибір форми організації та ведення бухгалтерського обліку, визначення розрізів аналітики та форматів внутрішньої звітності).

Враховуючи цільову спрямованість системи ризик-орієнтованого управління та зважаючи на необхідність її впровадження в умовах невизначеності, слід акцентувати увагу на тому, що переважна більшість суб'єктів господарювання в Україні не готові до застосування в практичній діяльності такої моделі управління. Це, насамперед, пов'язано з відсутністю належного інформаційного забезпечення управління, що формується системою бухгалтерського обліку, яке б відповідало запитам користувачів. Нестабільність умов зовнішнього та внутрішнього середовища, що впливають на фінансові результати діяльності, посилює значущість розв'язання проблемних питань ризик-орієнтованого управління діяльністю та формування адекватного потребам управління облікового забезпечення, адже ефективне управління ризиками є передумовою підвищення прибутковості діяльності

Окремі теоретичні розробки щодо ризик-орієнтованого управління в частині дослідження питань сутності ризику, причин його виникнення, підходів до

класифікації ризиків, методів управління ризиками досліджували у своїх працях А. Сміт, Д. Рікардо, Й. Шумпетер, Дж. С. Міль, Н.У. Сенсор, А. Маршалл, А. Пігу, Ф. Найт, В.В. Вітлінський, Л.І. Донець, І.Ю. Івченко, С.М. Ілляшенко, О.Є. Кузьмін, В.В. Лук'янова, Н.І. Машина, А.О. Старостіна, Д. Штефанич, Г. Марковіц, У. Шарп та багато інших науковців. Питання організаційно-методичних засад бухгалтерського обліку, економічного аналізу та господарського контролю господарської діяльності в умовах ризику розглядалися в працях Ф.Ф.Бутинця, Г.Л.Вербицької, В.В.Вітлінської, І.М.Вигівської, С.М.Дячек, Л.М.Кіндрацької, М.С.Клапкова, В.Г.Лопатовського, В.В.Лук'янової, Б.М.Мізюк, Л.О.Примостки, Л.П.Радецька, Н.С.Скопенко, В.А.Смоляка, Є.С.Стоянова, О.І.Ястремської.

Комплексні дослідження пов'язані з адаптацією системи бухгалтерського обліку до потреб і запитів системи ризик-орієнтованого управління господарською діяльністю в Україні, відсутні, що в свою чергу визначає актуальність обраного напряму дослідження.

Метою статті є визначення вимог до облікового забезпечення ризик-орієнтованого управління, факторів впливу на нього для побудови моделі управління ризиками господарської діяльності.

Система ризик-орієнтованого управління прибутком є частиною системи ризик-орієнтованого управління, що передбачає прийняття управлінських рішень на етапах його формування, розподілу та використання. Ризик-орієнтоване управління прибутком спрямоване, з одного боку, на мінімізацію негативних наслідків при настанні несприятливих подій, а з іншого боку – на максимізацію прибутку в умовах сприятливих умов господарювання. Для забезпечення комплексності системи ризик-орієнтованого управління необхідним є врахування внутрішніх та зовнішніх зв'язків між елементами системи, впливу ризиків, їх потенційних та реальних наслідків на фінансові результати діяльності, а також адекватності облікового забезпечення системи управління потребам користувачів. Розглядаючи важливість облікового забезпечення системи управління Г. Кокинз зазначає, що інформація про результати діяльності зазвичай надходить дуже пізно, вона перевантажена фінансовими показниками і не має прогнозної сили. Працівники і керівники тонуть у великому потоці неадекватно обробленої інформації про здійснені події. Гарним прикладом такого стану можуть слугувати фінансові показники, які приймаються за основні критерії успіху. Якщо доходи до кінця місяця, згідно зі звітами, будуть нижче очікуваного рівня, то вже пізно що-небудь робити, бо це вже відбулося [1, с.79].

Враховуючи, що облікове забезпечення є одним з основних інформаційних ресурсів, важливого значення набуває повнота представлення, достовірність та оперативність облікових даних, а також налагодження каналів руху облікової інформації між суб'єктами управління. Аналізуючи фактори впливу на облікове забезпечення ризик-орієнтованого управління прибутком (рис. 1), які

визначають вимоги до нього, слід відзначити їх багатовекторність та вагому роль внутрішніх факторів, на які суб'єкти управління, в т.ч. фахівці з бухгалтерського обліку, мають вплив.

У ході реалізації ризик-орієнтованого управління виникають: 1) проблеми організації бухгалтерського обліку та внутрішнього контролю; 2) проблеми адаптації організації та методики бухгалтерського обліку до запитів користувачів щодо розкриття інформації у звітності; 3) проблеми, пов'язані з необхідністю коригування бухгалтерських даних внаслідок прийнятих управлінських рішень; 4) проблеми забезпечення розвитку підприємства на підставі ідентифікації можливих резервів розвитку.

Вирішення проблемних питань першої та частково другої групи лежить в площині розробки нових та внесення коректив до існуючих внутрішніх розпорядчих документів: наказу про облікову політику, посадових інструкцій спеціалістів різних рівнів управління, положень, що регламентують організаційно-методичні засади внутрішнього контролю тощо. При їх розробці необхідним є узгодження вимог бухгалтерського та податкового законодавства з метою мінімізації податкових ризиків господарської діяльності; чітке закріплення функціональних обов'язків та відповідальності за їх неналежне виконання (бездіяльність) для мінімізації професійних ризиків, визначення повноважень внутрішніх контролюючих органів або осіб, на яких покладено здійснення контрольних функцій для усунення інформаційних ризиків, пов'язаних з недостовірністю сформованої в системі бухгалтерського обліку інформації.

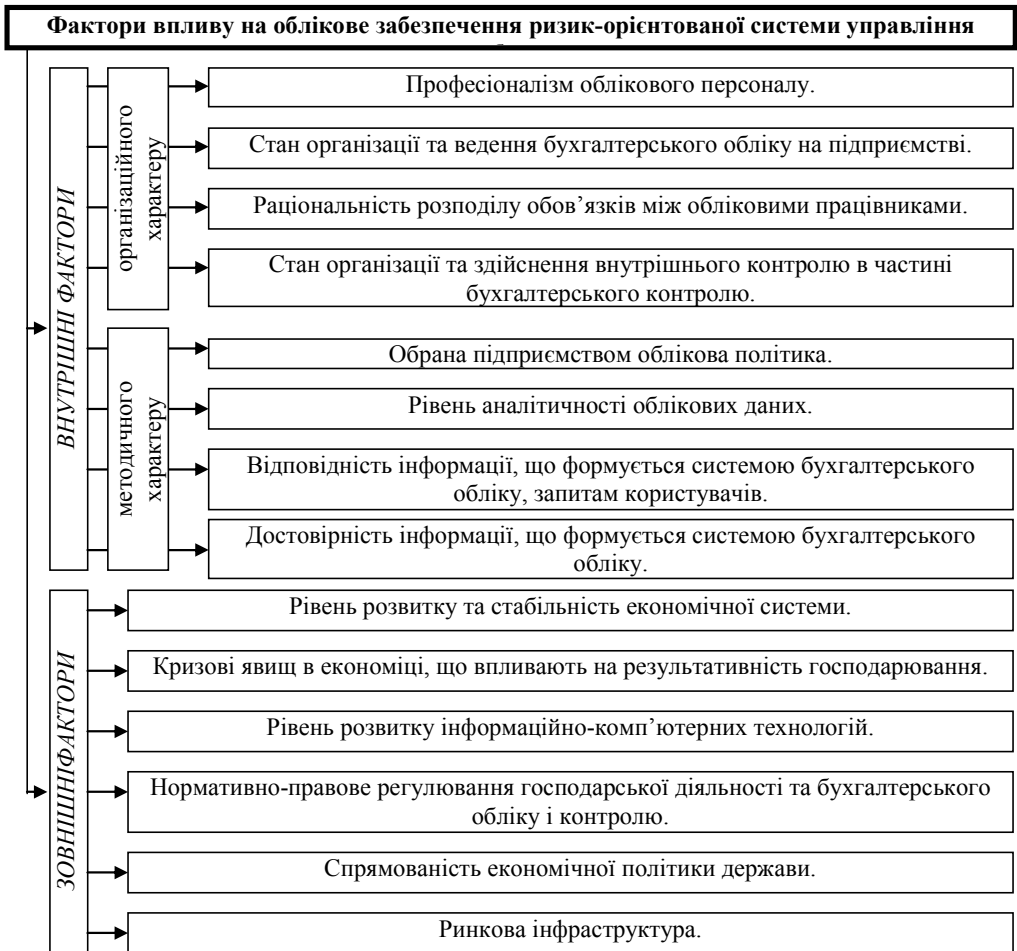


Рис. 1. Характеристика зовнішніх та внутрішніх факторів впливу на облікове забезпечення ризик-орієнтованого управління

Розглядаючи проблеми другої та третьої групи, слід звернути увагу, що напрями їх розв'язання на практиці обмежені нормативно затвердженими методичними підходами до бухгалтерського обліку відповідних об'єктів. Характеристика елементів ризик-орієнтованого управління, в частині операцій з реагування на ризики, що передбачені П(С)БО, наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Методичні підходи до облікового відображення операцій з реагування на ризики, передбачені П(С)БО

Варіант реагування на ризики як елемент ризик-орієнтованого управління	Документ, що регламентує реагування	Відображення в системі бухгалтерського обліку	Вид ризиків, на які здійснюється реагування
Переоцінка основних засобів, нематеріальних активів, фінансових інвестицій	П(С)БО 7, П(С)БО 8, П(С)БО 12	42 "Додатковий капітал", 73 "Інші фінансові доходи", 95 "Фінансові витрати", 97 "Інші витрати"	Інфляційний

ОБЛІК, АНАЛІЗ, АУДИТ

Нарахування резерву сумнівних боргів	П(С)БО 10	38 "Резерв сумнівних боргів", 94 "Інші витрати операційної діяльності"	Ліквідності
Забезпечення майбутніх витрат і платежів	П(С)БО 11	47 "Забезпечення майбутніх витрат і платежів", рахунки витрат залежно від видів витрат	Платоспроможності
Страховання ризиків		49 "Страхові резерви"	Платоспроможності
Розрахунок курсових різниць	П(С)БО 21	71 "Інший операційний дохід" (дохід від операційної курсової різниці), 74 "Інші доходи" (дохід від неопераційної курсової різниці), 94 "Інші витрати операційної діяльності" (втрати від операційної курсової різниці), 97 "Інші витрати" (втрати від неопераційних курсових різниць)	Валютний
Відображення в бухгалтерському обліку інформації про непередбачені активи та зобов'язання	П(С)БО 11	04 "Непередбачені активи та зобов'язання"	Податковий, кредитний, інвестиційний,
Отримання (видача) гарантій, отримання (надання) забезпечень	П(С)БО 11	05 "Гарантії та забезпечення надані", 06 "Гарантії та забезпечення отримані"	Платоспроможності

Враховуючи, що ризик-орієнтоване управління передбачає необхідність управління кількісним та якісним вираженням результатів діяльності та вимагає концентрації уваги управлінського персоналу на тих об'єктах управління, де рівень ризику високий, варто відзначити, що з переважної більшості господарських операцій, які містять фактор ризику негативних наслідків, відсутні методики облікового відображення реагування на ризики. Це пов'язано з тим, що ризики, їхній вплив та потенційні наслідки не є об'єктами бухгалтерського обліку. Виняток становлять лише фактичні наслідки ризикових операцій та операції зі страхування ризиків як об'єкти, які мають вартісну оцінку та документальне підтвердження. Існуюча практика господарювання свідчить про те, що система бухгалтерського обліку та звітності не забезпечує повноти та достовірності інформації, що в свою чергу обмежує її корисність та можливості її використання як облікового забезпечення системи ризик-орієнтованого управління. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне формування інтегрованого облікового забезпечення, яке об'єднує наступні блоки інформації: облікову; інформацію, яка не знаходить відображення в обліку, але формується головними бухгалтерами у вигляді доповідних записок, внутрішніх звітів; аналітичну та контрольну, що формується на підставі облікової. За допомогою інтегрованого облікового забезпечення можуть бути реалізовані базові компоненти ризик-орієнтованого управління прибутком (рис. 2.)

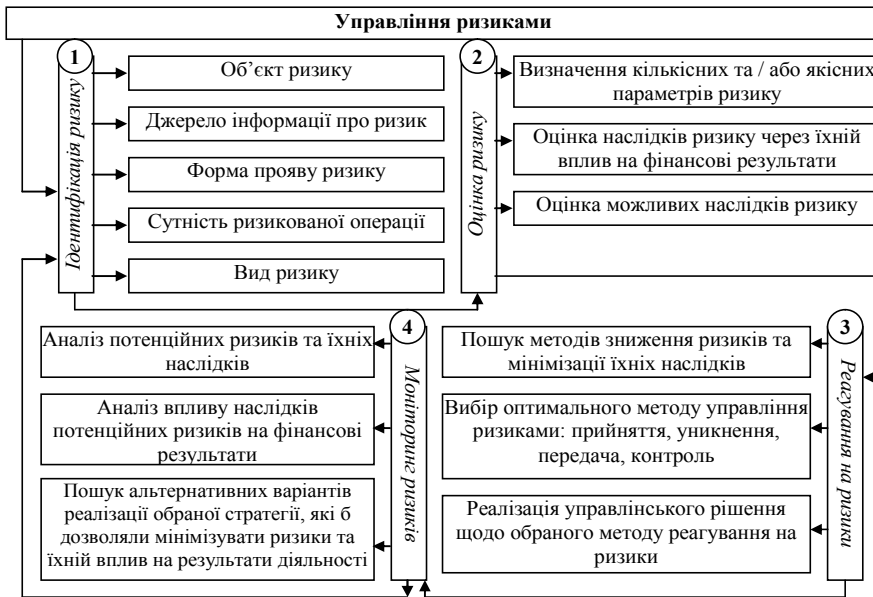


Рис. 2. Базові компоненти реалізації ризик-орієнтованого управління прибутком

Виходячи з базових компонентів ризик-орієнтованого управління, пропонуємо застосовувати підхід до ризик-орієнтованого управління, що полягає у вирішенні завдання оптимізації розміру фінансових результатів залежно від рівня сприятливості умов господарювання, а не лише в мінімізації небезпеки настання негативних наслідків у ході діяльності в умовах, пов'язаних з невизначеністю та прийняттям суб'єктивних управлінських рішень. Відповідно, при прийнятті управлінського рішення в умовах ризик-орієнтованого управління необхідно враховувати: розуміння цілі управління залежно від сутності проблемної ситуації; можливість отримання повної, достовірної та цінної інформації для розробки варіантів управлінських рішень; необхідність розробки варіантів управлінського рішення з розкриттям наслідків їх прийняття для суб'єкта господарювання; важливість ідентифікації відповідності варіантів управлінських рішень проблемній ситуації.

Враховуючи результати проведеного дослідження, до концептуальних засад управління прибутком в аспекті ризик-орієнтованого підходу належать: 1) орієнтація системи управління на обрану стратегію; 2) можливість швидкої зміни (адаптації) обраної стратегії діяльності в умовах невизначеності і ризику; 3) формування достатнього та достовірного інтегрованого облікового забезпечення системи управління, що надає можливість ідентифікувати та оцінити рівень ризику та його наслідки; 4) вибір методів управління ризиками, які б надавали можливість мінімізувати вплив їхніх наслідків на результати діяльності; 5) оцінка впливу наслідків ризикових операцій на фінансові результати діяльності для надання інформації зацікавленим користувачам та прогнозування їхніх наслідків у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Кокинз Г. Управление результативностью: Как преодолеть разрыв между объявленной стратегией и реальными процессами / Гэри Кокинз; Пер. с англ. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2007. – 315 с.